

## Результати втілення Національних планів дій зі збереження рисі євразійської та ведмеда бурого в Україні

Ігор Дикий, Роман Черепанин

*Всесвітній фонд природи Україна (Львів, Україна)*  
Email: [i.dykyu@gmail.com](mailto:i.dykyu@gmail.com); orcid: 0000-0003-3625-8567

**DYKYU, I., R. CHEREPANYN. Results of implementation of national action plans for conservation of the Eurasian lynx and the brown bear in Ukraine.** — The idea behind the edition and the collective contribution of colleagues who submitted their materials to the 18th volume of *Novitates Theriologicae*, dedicated to the study and monitoring of bear and lynx populations in Ukraine, is presented. Such research was conducted mainly within the framework of relevant WWF–Ukraine projects aimed at implementing the National Plans approved by the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. The contributions are based on reports presented at thematic seminars, where more than 60 reports on various issues of monitoring, research, and conservation of the brown bear and Eurasian lynx were presented. In accordance with the objectives of these seminars, the collection includes 28 articles from 20 key nature conservation, scientific and educational institutions, highlighting the biology, ecology, monitoring, conservation, and management of the Eurasian lynx and the brown bear within various landscape zones of Ukraine.

Шановний читачу, перед тобою спеціальний випуск видання Українського теріологічного товариства НАН України *Novitates Theriologicae*, який присвячено результатам досліджень, моніторингу та збереження рисі євразійської та ведмеда бурого в Україні.

Рись євразійська та ведмідь бурий — рідкісні в Україні види великих хижих, занесені до Червоної книги України та низки міжнародних «червоних» списків (IUCN, Бернської та Карпатської конвенцій) і захищені Оселищною директивою ЄС. Ці два види мають важливе екологічне та середовищевісне значення, оскільки є індикаторами стабільності екосистем.

Сьогодні, в умовах зростаючої трансформації природних екосистем і ландшафтних комплексів, фрагментації оселищ та середовища існування біоти, кліматичних змін, браконьєрства тощо, питання збереження сталих та життєздатних популяцій рисі євразійської та ведмеда бурого стають все більш актуальним як на національному, так і міжнародному рівнях.

Для належного моніторингу, збереження і забезпечення екологічної зв'язності між популяціями великих хижих в Європі в межах низки міжнародних угод запропоновано декілька Планів дій та методологічних рекоменда-

цій, спрямованих на втілення наукових, природоохоронних та управлінських заходів задля моніторингу й охорони популяцій великих хижих на місцях [Breitenmoser *et al.* 2000; Papp 2020; Hackländer 2021].

Дотримуючись міжнародних зобов'язань та національного законодавства, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) восени 2021 р. за ініціативи WWF-Україна затвердило Національні плани дій щодо збереження популяцій двох видів великих хижих — ведмеда бурого (*Ursus arctos*) та рисі євразійської (*Lynx lynx*) в Україні:

- (1) Наказ Міндовкілля № 595 від 16.09.2021 про затвердження Плану дій щодо збереження рисі євразійської (*Lynx lynx* L.) в Україні;
- (2) Наказ Міндовкілля № 679 від 20.10.2021 про затвердження Плану дій щодо збереження ведмеда бурого (*Ursus arctos* L.) в Україні.

Національні плани дій — це офіційні стратегічні документи, що означають певні заходи та активності, а також затверджують ключові сторони та інституції для втілення ефективного моніторингу, збереження та управління ключовими рідкісними видами на державному рівні. Серед найважливіших завдань Національних планів дій щодо збереження рисі євразійської та ведмеда бурого в Україні є визначення та затвердження схем єдиних методів моніторингу видів, налагодження систематичного та регулярного моніторингу видів, створення та визначення системи модельних ділянок для моніторингу в різних адміністративних регіонах України; детальне картографування середовищ існування та ареалу поширення видів в Україні, налагодження наукової співпраці на національному та міжнародному рівнях, боротьба з браконьерством, моніторинг та пошук шляхів регуляції конфліктів між великими хижакими та людьми, посилення заходів з екологічної освіти та обізнаності щодо великих хижаків в Україні тощо.

Національні плани дій також визначають ключові природоохоронні, наукові, освітні, лісгосподарські інституції та громадські організації відповідальні за реалізацію та втілення вищезазначених завдань. Тож за ініціативи WWF-Україна спільно з Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України у квітні та травні 2025 р. на території Рівненського природного заповідника та Верховинського національного природного парку були проведені дві підсумкові міжнародні конференції, за участі ключових виконавців, щодо проблем та перспектив моніторингу та охорони рисі євразійської та ведмеда бурого в контексті функціонування Національних планів дій зі збереження видів протягом 2021–2026 років.

Власне, однією із цілей, яка виникла під час заходів, стала ідея публікації результатів досліджень висвітлених на семінарах, щодо сучасного стану рисі євразійської та ведмеда бурого на територіях природоохоронних установ, лісових та мисливських угідь, в спеціальному випуску наукового, рецензованого видання Українського теріологічного товариства НАН України *Novitates Theriologicae*, у вигляді збірника матеріалів та наукових статей.

Детальніше про вищезазначені заходи, її ключових учасників та прийняті резолюції обох тематичних семінарів можна ознайомитися у звітах про ці семінари, розміщених у кінці цього видання.

Цей випуск *Novitates Theriologicae*, присвячений моніторингу популяцій ведмеда і рисі в Україні, ініційований WWF-Україна і містить 28 статей від 20 ключових природоохоронних, наукових та освітніх установ, що були виконавцями відповідних планів дій. В ньому висвітлено різні аспекти біології, екології, охорони і менеджменту рисі євразійської та ведмеда бурого в українських Карпатах і Поліссі. Запрошуємо до ознайомлення з результатами таких досліджень, важливих для як для оцінки поточного стану популяцій цих видів, так і розвитку системи їх моніторингу та охорони.

Це видання підготовлено за підтримки WWF-Україна в межах втілення проєктів «Coexistence for Conservation» (за сприяння WWF-Польща), «Supporting the coexistence and conservation of Carpathian Large Carnivores [LECA]» (за сприяння програми ЄС «Interreg Central Europe» — ID CE0100170) та «Towards a Climate-smart Forest Connectivity for Large Carnivores in the Balkan-Carpathian-Dinaric Region» — ForestConnect (за сприяння програми ЄС «Interreg Danube Region Programme» — DRP 0200359).

## Література

- Breitenmoser, U., C. Breitenmoser-Würsten, H. Okarma, [et al.]. 2000. *Action Plan for the Conservation of the Eurasian lynx (Lynx lynx) in Europe*. Council of Europe, Strasbourg, 1–68.
- Papp, C-R., H. Egerer, K. Kuraś, [et al.]. 2020. *International Action Plan on Conservation of Large Carnivores and Ensuring Ecological Connectivity in the Carpathians*. UNEP Vienna Programme Office & Secretariat of the Carpathian Convention, Vienna, 1–22.
- Hackländer, K., J. Frair, O. Ionescu. 2021. *Large Carnivore Monitoring in the Carpathian Mountains*. University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna, 1–71.

## Резюме

**Результати втілення Національних планів дій зі збереження рисі євразійської та ведмеда бурого в Україні.** — Описано ідею видання і сукупний внесок колег, що подали свої матеріали до 18 випуску *Novitates Theriologicae*, присвяченого дослідженням і моніторингу популяцій ведмеда й рисі в Україні. Такі дослідження проведено головним чином в рамках виконання відповідних проєктів WWF-Україна, спрямованих на впровадження в життя Національних планів, затверджених Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України. В основі внесків — доповіді на двох тематичних семінарах, де було заслухано понад 60 доповідей з різних питань моніторингу, досліджень й охорони ведмеда бурого та рисі євразійської. Відповідно до задач цих семінарів до збірника увійшли 28 статей із 20-ти ключових природоохоронних, наукових та освітніх установ, в яких висвітлено особливості біології, екології, моніторингу, охорони та менеджменту рисі євразійської та ведмеда бурого в межах різноманітних ландшафтних комплексів України.